

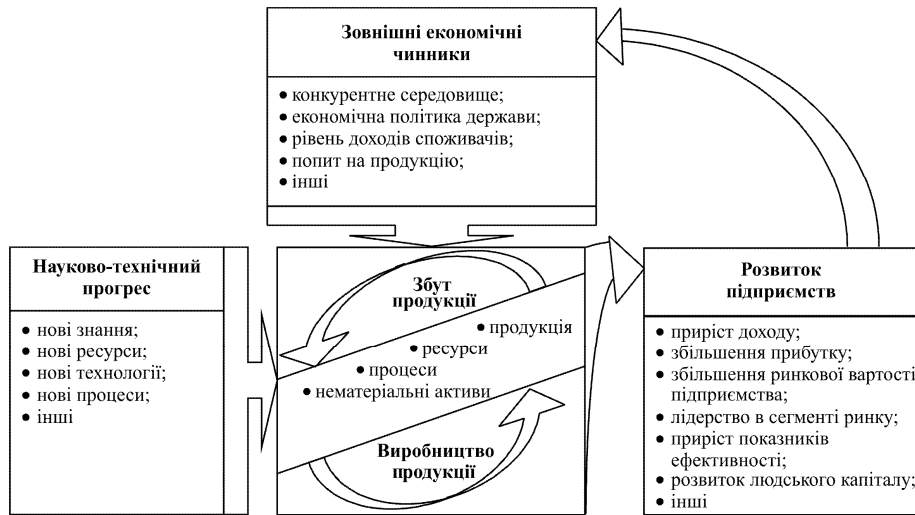

Рис. 2. Фактори впливу на економічний розвиток підприємства

Дослідження показали, що для компаній економічно розвинених країн світу (США, Німеччини, Великобританії, Японії) річні темпи приросту обсягів виручки від реалізації продукції перевищують 12 %, за рівня інфляції в цих країнах, що не перевищує 4 %. Можна стверджувати про реальне збалансоване економічне зростання цих компаній на 8 %, при тому, що зростання на 4 % вважається цілком достатнім.

Розвиток підприємства веде до потреби вибору одного із трьох можливих напрямів його перетворення: збалансоване (органічне) зростання; поглинання підприємств, які спеціалізуються у тій же сфері; диверсифікація бізнесу.

Висновки і перспективи досліджень. Світовий досвід підтверджує, що в умовах мінливого бізнес-середовища ефективність виробничо-господарської діяльності підприємств істотно залежить від їх потенціалу, оцінювання і планування якого є складною і актуальною проблемою сучасного менеджменту.

На підставі проведених досліджень запропоновано типологію видів економічного потенціалу, визначено ключову роль фінансово-економічного потенціалу підприємства в ефективному забезпеченні реалізації розвитку підприємства, встановлено спільні ознаки потенціалу розвитку підприємств, розглянуто його складові та проаналізовано вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на економічний розвиток підприємства.

Подальші розвідки повинні стосуватися системи оцінювання потенціалу розвитку підприємств щодо встановлення закономірностей зміни параметрів внутрішнього і зовнішнього середовища, визначення критеріальних показників, за допомогою яких описують мету; а також встановлення еталонних значень показників, з допомогою яких можна було б оцінити рівень потенціалу розвитку підприємства.

Проведення таких досліджень дасть змогу створити передумови для підвищення якості та обґрунтованості програм розвитку суб'єктів господарювання.

Література

1. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень / уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. – К. : Вид-во "Довіра", 2006. – 789 с.
2. Лапін Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е.В. Лапін. – Сумы : ИТД "Университетская книга", 2004. – 360 с.
3. Наукові засади формування та використання економічного потенціалу : монографія / за заг. ред. В.Я. Швеця, В.М. Соловйова. – Черкаси : Вид-во Черкаський НУ ім. Богдана Хмельницького, 2013. – 360 с.
4. Лепьохіна О.В. Фінансова та економічна взаємозалежність потенціалу підприємства / О.В. Лепьохіна // Актуальні проблеми економіки : наук. економ. журнал. – 2010. – № 7 (109). – С. 127-136.
5. Прохорова В.В. Економічний розвиток підприємства: теоретико-методологічний аспект : монографія / В.В. Прохорова. – Харків : Вид-во УкрДАЗТ, 2010. – 523 с.
6. Швед Т.В. До питання про сутність розвитку підприємства / Т.В. Швед. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12606/1/Shved.pdf>.
7. Раєвцева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізм, моделі : монографія / О.В. Раєвцева. – Харків : Вид. дім "Інжек", 2006. – 496 с.

Тимошук М.Р. Фінансово-економічна складова потенціала розвитку підприємств

Проаналізовані різні визначення поняття "потенціал". На основі проведених досліджень запропоновано типологію видів економічного потенціалу. Дано визначення поняттям "розвиток підприємства", "потенціал розвитку підприємства" і його взаємозв'язок з економічним і фінансовим потенціалами. Вивчено вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на економічне розвиток підприємства, визначено ключову роль фінансово-економічного потенціалу підприємства в ефективному забезпеченні реалізації розвитку підприємства.

Ключеві слова: потенціал, потенціал розвитку, фінансово-економічний потенціал, ефективність діяльності підприємств, економічне розвиток.

Tymoshchuk M.R. Financial and Economic Components of the Enterprises Development Potential

Different definitions of "potential" are analysed. On the basis of these studies a typology of types of economic potential is suggested. The definition of the terms "enterprise development", "the company development potential" is given. The properties of the constituent elements of the enterprise development potential and its relationship with the economic and financial capacity are considered. The influence of external and internal factors on the economic development of enterprise and the key role of financial and economic potential of the company in ensuring the effective implementation of the enterprise development is studied.

Key words: capacity, capacity development, financial and economic capacity, efficiency of enterprises, economic development.

УДК 336.71 Аспір. А.В. Толстошесва¹ – Київський НЕУ ім. Вадима Гетьмана

КОРПОРАТИВНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ОБ'ЄКТ БЕЗПЕКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Проаналізовано інтереси суб'єктів кредитної діяльності, виокремлено причини, що викликають суперечності, визначено поняття безпеки кредитної діяльності щодо захисту корпоративного інтересу, доведено на прикладі діяльності українських банків обов'язкове врахування інтересів усіх суб'єктів кредитної діяльності для подальшої

¹ Наук. керівник: доц. С.М. Яременко, канд. екон. наук

ефективної співпраці. Корпоративний інтерес учасників кредитної діяльності (банків, їх кредиторів, вкладників та позичальників) постає її рушійною силою. На прикладі кредитної діяльності українських банків доведено, що суперечності інтересів суб'єктів кредитної діяльності призводять до виникнення конфлікту, що може призвести до виникнення загрози для банківської діяльності загалом. Розглянуто причини виникнення суперечностей інтересів та необхідність у задоволенні корпоративного інтересу задля позитивного результату діяльності банку.

Ключові слова: банківська безпека, кредитна діяльність, корпоративний інтерес, банк, кредитування, конфлікт інтересів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розглядаючи безпеку як обов'язковий атрибут кредитної діяльності банку, потрібно визначити, що є її об'єктом. Сьогодні, незважаючи на те, що кредитна діяльність є досить поширеним видом діяльності для банків та інших кредитних установ, конкретно визначеного об'єкта її безпеки немає. У практиці діяльності за такий об'єкт зазвичай приймають кредитні кошти, а щодо правових відносин – право на ці кошти. Водночас кошти на шляху від їх отримання і до формування ними прибутку чи вигоди проходять довгий шлях економічних та правових відносин багатьох суб'єктів, кожен з яких щодо зазначених коштів має свій інтерес, утискання якого позначається негативним результатом для інших суб'єктів. Очевидно, що таким об'єктом у процесі забезпечення безпеки кредитної діяльності банку є інтереси всіх її учасників. Це свідчить про те, що система безпеки банку має включати до своїх заходів захист інтересів кредиторів, позичальників та інших суб'єктів. На систему безпеки банку покладаються завдання вивчення, контролю, прогнозування, розвитку інтересів усіх учасників кредитної діяльності, виявлення особливостей задоволення їх інтересів у процесі кредитної діяльності банку. Водночас заходи захисту інтересів банку у взаємовідносинах з усіма учасниками кредитної діяльності повинні мати конкретний характер. Загалом забезпечення безпеки кредитної діяльності має формувати відповідну систему гарантій дотримання балансу інтересів, яка очевидно буде спиратись на спільні зусилля сил безпеки та можливості всіх учасників кредитної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Наукові роботи щодо безпеки ведення бізнесу здійснили: Г.А. Мінаєв, В.А. Ліпкан, В.Ф. Жмеренецький, В.І. Ярочкін та ін. Питання безпеки банківської діяльності порушили у своїх дослідженнях Т.М. Болгар, Л.М. Стрельбицька, М.П. Стрельбицький, В.К. Гіжевський, В.А. Гамза, М.І. Зубок, С.М. Яременко та ін. Проте визначення об'єкта безпеки кредитної діяльності банків залишається проблематичним. Забезпечення безпеки кредитної діяльності банку під кутом зору захисту корпоративного інтересу потребує конкретизації суті поняття "інтерес". Класики вказують, що основною рушійною силою розвитку людства, будь-якої соціальної системи є потреби та інтереси [4]. Потреби виражаються як необхідність у чомусь для підтримання своєї життєдіяльності, вони відображають характер взаємозв'язку суб'єкта й умов його життєдіяльності. Інтереси – це потреби вищого порядку, більш усвідомлені та спрямовані на формування необхідних суб'єкту умов. Інтереси мають всі риси потреб, але підсилені особливостями індивідуальної і суспільної свідомості, тому вони у своєму прояві більш потужні та прогресивні. Інтерес як причина породжується залежністю, що виникає між необхідністю задоволення потреб і пошуком шляхів їх задоволення та виступає

реальною формою взаємовідносин [5]. За таких умов можна вважати, що в будь-якій діяльності здійснюється боротьба інтересів, зокрема і в кредитній. Така боротьба є прогресивним явищем оскільки сприяє удосконаленню взаємовідносин і розвитку суб'єктів, але, враховуючи нерівномірний характер такого розвитку, робить її результати вигідними для одних суб'єктів і невигідними для інших. Заходи безпеки мають супроводжувати кредитну діяльність, оскільки інтереси її учасників, знаходячись у стані взаємозумовленої суперечності та боротьби, можуть формувати досить непередбачені ситуації. Більш того, враховуючи, що важливою особливістю інтересів є їх динамічний, мінливий характер, такі ситуації можуть виникати якщо і не обов'язково, то принаймні досить часто.

Разом із тим, як вказують М.І. Зубок та С.М. Яременко, забезпечення безпеки кредитної діяльності здійснюється банками відокремлено, без врахування інтересів інших суб'єктів. Більш того, останні вважаються однозначно такими, що обов'язково формуються і реалізуються на шкоду банку [3]. Одностороння діяльність банку із забезпечення безпеки кредитного бізнесу протипоставила банки своїм кредиторам, позичальникам, а іноді і їх працівникам.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання стосовно ролі інтересів суб'єктів кредитної діяльності банків під час забезпечення її ефективності та безпеки раніше ні в наукових дослідженнях, ні в практиці роботи банків не ставилось.

Метою роботи є аналіз інтересів суб'єктів кредитної діяльності, виокремлення причин, що викликають їх суперечності, визначення поняття безпеки кредитної діяльності щодо захисту корпоративного інтересу, доведення на прикладі діяльності українських банків обов'язкового врахування інтересів усіх суб'єктів кредитної діяльності для подальшої ефективної співпраці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи, що основними критеріями кредитної діяльності є прибуток або збиток, можна вважати, що у сфері такої діяльності завжди присутнє певне джерело потенційного прибутку або збитку. Таким джерелом є дії та обставини, здатні підтримати або змінити встановлений порядок кредитної діяльності чи її процес. Очевидним є те, що такі дії та обставини можуть бути сформовані:

- інтересами певних суб'єктів;
- особливостями поведінки людей;
- закономірностями розвитку економічної ситуації;
- обставинами соціального, природного чи іншого малокерованого характеру.

Якщо закономірності розвитку економічної ситуації можна з відповідною імовірністю прорахувати, а обставини соціального і природного характеру переважно для всіх сторін залишаються малокерованими і зазвичай непередбачуваними, то основу створення зазначених вище джерел мають становити інтереси суб'єктів, задіяних у кредитній діяльності, й особливості поведінки людей.

Водночас, розглядаючи природу взаємовідносин суб'єктів, які так чи інакше стосуються формування і використання кредитних ресурсів, неважко помітити залежність результатів кредитної діяльності від ефективності реалізації інтересів кожного з її суб'єктів. Тобто інтереси учасників кредитної діяльності визначають напрями її розвитку, обсяги, темпи і кінцевий результат. За-

безпечення безпеки кредитної діяльності банків через дотримання балансу інтересів її учасників може формувати нові перспективи розвитку цього виду банківської діяльності. Виходячи з такого підходу забезпечення безпеки кредитної діяльності банків, можна розуміти як процес формування сприятливих умов для реалізації інтересів усіх її учасників і досягнення поставленої ними мети. Основна увага заходів безпеки має бути спрямована на попередження виникнення суперечностей інтересів учасників кредитної діяльності.

Взаємообумовленість, взаємопов'язаність та взаємозалежність інтересів є основною умовою позитивного результату кредитної діяльності для всіх учасників. Тобто головне у таких взаємовідносинах – зберегти баланс інтересів. Наявні неузгодженості, непорозуміння, а то й ігнорування інтересів будь-якої із сторін кредитної діяльності, є причиною виникнення суперечностей, а затим і конфлікту інтересів. Останній зазвичай виступає джерелом небезпечних для суб'єктів кредитної діяльності ситуацій і загрозою їм.

Виходячи з таких міркувань, можна визначити безпеку кредитної діяльності банків як такий її стан, за якого відсутні причини для формування суперечностей і конфлікту інтересів учасників такої діяльності або ж такі причини знаходяться під контролем банків і останні мають можливості впливати на них з метою утримання в межах, що не допускають утворення суперечностей і конфлікту інтересів.

Звідси основним об'єктом безпеки кредитної діяльності банків має бути спільний інтерес усіх її учасників, він має бути гармонійно поєднаним і торкатись усіх суб'єктів (табл.). Такий інтерес виступає у трьох складових: збереження коштів (фінансових ресурсів), отримання прибутку і формування перспектив для подальшого розвитку. Всі інші інтереси є похідними від вказаного. Якраз інтерес збереження коштів, отримання прибутку і формування позитивних перспектив є визначальним у взаємовідносинах усіх суб'єктів кредитної діяльності. Виходячи з цього, захист цього інтересу в системі безпеки кредитної діяльності має забезпечуватись через поведінку суб'єктів кредитних взаємовідносин, взаємоприйнятні й ефективні для конкретних умов технології взаємовідносин та фінансових операцій, а також спільні та адекватні заходи безпеки.

Табл. *Інтереси суб'єктів кредитної діяльності*

Суб'єкт кредитної діяльності	Банк	Кредитор	Позичальник
Інтереси	1. Забезпечення функціонування. 2. Акумуляція коштів для проведення кредитних операцій. 3. Отримання прибутку 4. Формування власного капіталу. 5. Розширення клієнтської бази 6. Поширення свого впливу на різні сфери економічної діяльності та регіони.	1. Отримання прибутку. 2. Збереження коштів.	1. Розвиток діяльності. 2. Фінансування проєктів.
Корпоративний інтерес	Збереження коштів, отримання прибутку і формування перспектив для подальшого розвитку.		

За таких умов можна вважати, що в будь-якій діяльності здійснюється боротьба інтересів, зокрема в кредитній. Така боротьба є прогресивним явищем

оскільки сприяє вдосконаленню взаємовідносин і розвитку суб'єктів, але, враховуючи нерівномірний характер такого розвитку, робить її результати вигідними для одних суб'єктів і не вигідними для інших. У центрі уваги банківської безпеки щодо кредитної діяльності знаходиться захист інтересів усіх її учасників. Тобто система безпеки банку у процесі його кредитної діяльності має бути побудована з врахуванням інтересів, задіяних у ній осіб, і тільки тоді вона може забезпечувати позитивний для банку результат.

Наочним прикладом недооцінювання важливості захисту корпоративного інтересу є сьогоднішня проблема валютних кредитів. У 2008 р. українські банки, переслідуючи свої цілі, агітували населення брати кредити в іноземній валюті під нижчі відсотки, аніж у національній. Позичальники, маючи на меті сплачувати менше за користування банківськими грошима, погоджувались. Тоді відсоток за валютним кредитом був вигідний, навіть враховуючи, що заробітну плату населення отримувало в гривні. Розуміючи інтерес вкладників отримати більший прибуток, у структурі зобов'язань банків за залученими коштами на кінець 2008 р. більшу частку становили кошти у гривні. Незрозумілою стає ситуація, коли банк залучає гривню, а інвестує долар. Незрозумілою також була поведінка Уряду, який не зміг передбачити наслідки доларизації для країни з перехідною економікою.

На 01.05.2014 р. заборгованість резидентів України, не враховуючи вимог до центральних органів державного управління, становить 1067,2 млрд грн [1]. Водночас грошова маса становить 951,6 млрд грн, а ВВП країни – 1454,9 млрд грн. Отож, очевидною є проблема з погашенням набраних кредитів [1]. Повертаючись до їх валютної структури, більше 42 % становлять кредити в іноземній валюті. Сьогодні це спричиняє страх і позичальників, і кредиторів, і банків, і держави. Низький рівень довіри вкладників підтверджується зменшенням залишків коштів на власних рахунках. Держава в особі НБУ та Верховної Ради намагається зменшити негативний вплив різкої девальвації гривні. Проте Закон України "Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті" та Законопроект "Про переведення кредитних зобов'язань з іноземної валюти в національну" захищають інтереси якоїсь однієї сторони кредитних відносин. Винних у ситуації, що склалася на грошово-кредитному ринку, не знайти, тому вихід мають шукати всі. Заборгованість позичальника з 2008 р. збільшилась у 2 рази, враховуючи девальвацію гривні й інфляцію в країні, навіть за умов постійної сплати відсотків за користування. Об'єктивно є неможливість нести фінансовий тягар, тому Уряду необхідно замислитись: яким чином можна допомогти позичальникам, аби ті допомогли банкам зменшити частку проблемної заборгованості.

Самі банкіри визначають теперішню ситуацію як "конфлікт інтересів, зумовлений кризою", і визнають, що якщо "все покласти на банки, на країну чекає системна криза" [2]. НБУ, надаючи фінансову допомогу українським банкам за підсумками тендеру або кредити під програми фінансового оздоровлення, підтримує рівень ліквідності банків, проте головний вихід із наявної великої дебіторської заборгованості має полягати в реструктуризації валютних кредитів. Основними причинами негараздів, які виникають у процесі кредитної діяль-

ності є не стільки відмінність інтересів, скільки їх суперечності, які виникають на межі реалізації (забезпечення) інтересів і проявляються у масштабах, способах реалізації, формах взаємовідносин суб'єктів.

Аналіз кредитної діяльності вітчизняних банків дає змогу зазначити, що основними причинами, які можуть зумовлювати суперечності та конфлікт інтересів її суб'єктів, є:

1) під час формування кредитних ресурсів:

- прагнення окремих кредиторів надати банку кошти, отримані незаконним шляхом;
- цілеспрямовані дії кредиторів на втягування банку в залежність від їх коштів, дискримінаційні взаємовідносини з ним;
- недобросовісна поведінка окремих банків у боротьбі за ресурси;
- обман банком вкладників щодо фінансового його стану, недотримання взятих на себе зобов'язань;
- недобросовісна та злочинна поведінка працівників банків під час формування взаємовідносин із кредиторами і вкладниками;

2) під час вкладання кредитних ресурсів:

- затримка платежів за кредитами, формування умов для неповернення кредитних коштів;
- викривлення позичальниками інформації про фінансовий стан, можливості та діяльність;
- обман банку під час формування забезпечення повернення кредитних коштів;
- зловживання службовим становищем працівників банку у взаємовідносинах із позичальниками, дискримінаційна поведінка банку з ними у процесі кредитних взаємовідносин;
- порушення технологій кредитування суб'єктами кредитних відносин.

До причин, які можуть спричинити утворення суперечностей та конфлікту інтересів учасників кредитної діяльності банків, можуть відноситись не доліки правової бази, її зміни у процесі кредитних взаємовідносин, негаразди в економічній, політичній та соціальній ситуації в країні. Крім останньої, можна бачити, що всі визначені вище причини суперечностей та конфлікту інтересів обумовлюють відповідну поведінку учасників кредитної діяльності, їх прагнення забезпечити свої інтереси за рахунок інших учасників. Тобто сферою діяльності сил безпеки під час виявлення причин виникнення суперечностей та конфлікту інтересів суб'єктів кредитної діяльності є поведінка останніх у виробничій, управлінській, фінансовій, комерційній та інших сферах. Саме поведінкові ознаки будуть вказувати про зміну чи розбіжності інтересів суб'єктів кредитної діяльності і саме через їх поведінку буде забезпечуватись вплив на формування балансу інтересів зазначених суб'єктів.

Зазначені суперечності можна розглядати як внутрішні, так і зовнішні. Перші виникають поміж інтересами банків як фінансових установ і інтересами їх власників та керівників, які використовують банк як інструмент досягнення своїх інтересів. Другі обумовлюються специфічною роллю учасників кредитної діяльності і виникають між банками, їх клієнтами (вкладниками, іншими кредиторами та позичальниками банківських кредитів) і державою. За умов виникнення певних негараздів у діяльності банку суперечності інтересів зазвичай набувають антагоністичного характеру і спрямовують свою дію не на спільний

пошук виходу з негативної ситуації, а на забезпечення вигідних власних позицій у ситуації, зокрема внаслідок ігнорування інтересів інших суб'єктів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Розглядаючи кредитну діяльність банків як певну сукупність взаємовідносин різних суб'єктів, можна бачити, що такі взаємовідносини обумовлюються інтересами вказаних суб'єктів, закономірностями розвитку економічної ситуації та обставинами різного характеру. Домінуючими у таких взаємовідносинах виступають інтереси учасників зазначених відносин. Тобто рушійною силою кредитної діяльності виступає корпоративний інтерес її учасників (банків, їх кредиторів, вкладників та позичальників). У такому випадку забезпечення безпеки кредитної діяльності має спрямовуватись на попередження виникнення суперечностей інтересів її учасників на основі формування умов для створення та підтримання необхідного балансу цих інтересів.

Наразі актуальним для наукової роботи є дослідження методів організації забезпечення безпеки кредитної діяльності банків, побудови його підрозділів щодо планування та виконання функцій безпеки з урахуванням необхідного захисту інтересів усіх її суб'єктів.

Література

1. Бюлетень Національного Банку України. – 2014. – № 4. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>
2. Зануда А. Валютні кредити: що запропонують позичальникам банки / А. Зануда. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bbc.co.uk>.
3. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності / М.І. Зубок, С.М. Яременко. – К.: Вид-во КНЕУ, 2012. – 423 с.
4. Маркс К. Сочинения в пятидесяти томах / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Гос. изд-во полит. лит.-ры. – 1961. – Т. 21. – 1961. – 782 с.
5. Минаев Г.А. Безопасность организации / Г.А. Минаев. – К.: Изд-во КНТ, 2009. – 440 с.

Толстошеева А.В. Корпоративный интерес как объект безопасности кредитной деятельности банков

Проанализированы интересы субъектов кредитной деятельности, выделены причины, вызывающие противоречия, определено понятие безопасности кредитной деятельности с точки зрения защиты корпоративного интереса, доведены на примере украинских банков обязательности учета интересов всех субъектов кредитной деятельности для дальнейшего эффективного сотрудничества. Корпоративный интерес участников кредитной деятельности (банков, их кредиторов, вкладчиков и заемщиков) является её двигательной силой. На примере кредитной деятельности украинских банков доказано, что противоречия интересов субъектов кредитной деятельности приводят к возникновению конфликта, что в свою очередь может привести к возникновению угроз банковской деятельности в целом. Рассмотрены причины возникновения противоречий интересов и необходимость в удовлетворении корпоративного интереса для положительного результата деятельности банка.

Ключевые слова: банковская безопасность, кредитная деятельность, корпоративный интерес, банк, кредитование, конфликт интересов.

Tolstosheieva A.V. Corporate Interest as an Object of the Safety of the Bank's Credit Activities

The aim of the article is to analyse the interests of credit activities, the allocation of the causes of conflict, the definition of security credit activities from the point of view of protection of corporate interest, bringing the example of Ukrainian banks' mandatory consideration of the interests of all stakeholders of credit activities for further effective cooperation. Corporate

interest of the credit activities participants (such as banks, their creditors, depositors, and debtors) is their motive force. The example of Ukrainian banks credit activity proved that the contradiction of individuals' interest of credit activities give rise to a conflict, which in turn can lead to threats in banking in sum. The causes of a conflict of interest and the need to satisfy corporate interests for the sake of a positive result of the bank are considered. The security system of the bank is assigned the task to learn, to monitor, and to forecast the development of the interests of all participants of the lending activities, to identify features of satisfying their interests during the credit activities of the bank. Precautions have to accompany a credit activity because the interests of its members, being in a state of mutual contradiction and struggle, can create enough contingencies. The main causes of problems that arise in the process of credit activity is not so much because of the difference of interests but their contradiction. Analysis of activities of domestic banks allows specifying that conflicts of interest may arise in two cases: during the formation of credit or during its investing. In the case of certain problems in the bank activities, the controversy usually becomes antagonistic, banks direct their actions not to find a way out of a negative situation but to provide favourable conditions for themselves, including the ignoring the interests of other stakeholders. The research on methods of organization of secure credit activities of banks and on creating departments of planning and implementation of security features remains topical.

Key words: banking security, credit activities, corporate interest, bank, lending, conflicts of interest.

УДК 336.226 *Здобувач Ю.І. Турянський¹, канд. екон. наук – Львівська КА*

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Визначено етапи становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах. Розглянуто форми та різновиди прибуткового оподаткування, принципи оподаткування, а також взаємозв'язок прибуткового податку та податку з корпорацій. Наведено досвід формування податкових ставок у Німеччині. Здійснено порівняння систем прямого оподаткування Англії та Франції. Визначено базу та об'єкт оподаткування, механізми справляння прямих податків в європейських країнах. Наголошено на потреби податкової гармонізації з наступними адекватними змінами в системі оподаткування України.

Ключові слова: податкова система, оподаткування, податки, податкові ставки, механізми, податок на прибуток, гармонізація, фіскально-економічні важелі.

Постановка проблеми. Відомо, що податкова політика держави, в разі ефективного здійснення, забезпечує фінансування державних потреб у повному обсязі. Рациональність податкового навантаження в основному забезпечується обґрунтуванням ставок оподаткування. На жаль, податкова політика України не є досконалою і потребує доопрацювання, враховуючи євроінтеграційні наміри. Формування практичних рекомендацій є неможливим без вивчення міжнародного досвіду позитивних реформ. Таким чином, вважаємо, що дослідження історичного досвіду становлення систем прямого оподаткування в Європейських країнах є актуальним і цінним з погляду можливості адаптації до вітчизняних реалій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика вдосконалення фіскально-економічної політики, а також визначення оптимального фіскального навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності у країнах з рин-

ковою економікою є предметом дослідження багатьох вчених, серед яких варто виокремити праці І.А. Воробйової [1], Г.І. Башнянина, В.І. Блонської та С.С. Гринкевича [2], Н.П. Кучерявенко [3], В.А. Лебедева [4], В.П. Пилипчука [5], А. Сміта [6], В.М. Суторміної [7], І. Тарасова [8], І.В. Шевчука [9] та інших. Науковці багато уваги приділяють механізму стягнення прибуткового податку, а також аналізу передумов його становлення. Зокрема, І.А. Воробйова та В.М. Ангелова аналізують основні принципи прибуткового оподаткування громадян у країнах-членах ЄС на сучасному етапі [1]. І.В. Шевчук узагальнює іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб, а також окреслює тенденції його розвитку [9]. В.П. Пилипчук та І.М. Івасько аналізують оподаткування доходів підприємств сільського господарства в Європейських країнах, зокрема автори більше уваги приділяють галузі Польщі [5]. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, недостатньо висвітлено історичні етапи становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах, що може бути корисним для вітчизняної науки з погляду формування практичних рекомендацій щодо удосконалення вітчизняної системи прямого оподаткування.

Мета роботи – окреслення історичних етапів становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах із виділенням найбільш значимих результатів та досягнень.

Виклад основного матеріалу. Історично важелі прямого фіскального втручання в перерозподільчі фінансові процеси виникли значно раніше, ніж непрямі податки на проміжне і кінцеве споживання. Вони остаточно набули домінуючого значення у структурі податкових фінансів в умовах конкурентного ринкового середовища, побудованого на засадах приватної власності. За таких умов тільки податок, що надавав державі можливість коригувати розподіл доходів, враховуючи принцип справедливості, зміг завоювати широку підтримку соціуму. Саме під впливом суспільної мотивації з'явився податок з доходів (прибутків), а законодавче запровадження прибуткового оподаткування було здійснене під сильним впливом соціалістичного руху. Задля уникнення небажаних соціально-політичних наслідків, буржуазія підтримала запровадження податку на прибуток [7, с. 187].

На ранніх етапах становлення в Європі податкових відносин помітну роль відігравали подушні та особисті прямі податки, які стягувались незалежно від величини отриманих платниками доходів. Сфера застосування таких податків поширювалася на окремих осіб без відповідного врахування рівня їх доходів; певні види доходів, що не підлягали прив'язці з джерелами їх формування; майно та інші об'єкти власності. Відомий російський дослідник у галузі фінансового права В. Лебедев дослідив на юридичний зв'язок між платником і казною, при якому остання ставить певні фінансові вимоги щодо сплати податкових сум перед відомими тільки їй суб'єктами. Характеризуючи прямі податки як податки на капітал або виробництво, науковець провів чітку лінію розмежування між ними та непрямими податками: "Прямі податки складають канву, на якій непрямі оподаткування виконує свою роботу індивідуального самооподаткування та фіскального положення; без прямих податків – непрямі не мали б твердого ґрунту, виміру та обмежень" [4, с. 513].

¹ Наук. керівник: проф. Г. І. Башнянин, д-р екон. наук